

Názvoslovie liečiv

Renáta Horáková

Eva Sedlárová

Miloš Lukáč

IUPAC

Liečivá – pestrá škála chemických zlúčenín, obsahujúce od jednoduchých až po zložité polycyklické, izocyklické, aromatické, heterocyklické štruktúry

Pre štúdium problematiky liečiv je nevyhnutné poznať štruktúru a priestorovú stavbu vyjadrujúcu ich chemický názov.

Každé liečivo má niekoľko názvov. Všetky názvy, ktoré sa vzťahujú k určitému liečivu sú synonymá.

Synonymá zahŕňajú všetky tieto názvy liečiv:

- Chemický názov
- Triviálny názov
- Generický názov
- Nechránený názov INN
- Liekopisný názov

História

Chemické názvoslovie sa začalo kreovať na konci 19. storočia a upravuje sa spolu s vývojom nových štruktúr až dodnes.

V **18. storočí** izolácia zlúčenín z prírodných produktov – v roku 1807 švédsky chemik J. J. Berzelius (1779-1848) používa pre neminerálne látky pojem organické a celú oblasť tejto časti chémie nazýva organická chémia

V roku **1787 v Paríži** – už prvé snahy o zjednotenie organického názvoslovía (A. L. Lavoisier, L. B. Morveau, C. L. Barthollet, A. F. Fourcroy)

Rok **1828** - historický termín vzniku organickej chémie – Friedrich Wöhler (1800-1882) – syntéza močoviny

Apríl **1892** – Ženeva – stretnutie európskych chemikov ako Cannizar, Friedel, Le Bel, Skraup – Medzinárodný kongres pre úpravu chemického názvoslovía – 62 pravidiel – Ženevské názvoslovie

V roku **1911** založená Medzinárodná asociácia chemických spoločností, ktorej činnosť prerušená 1. sv. vojnou

V roku **1919** utvorená ako následná organizácia Medzinárodná únia pre čistú a aplikovanú chémiu (International Union of Pure and Applied Chemistry – IUPAC)

V roku **1921** pri divízii organickej chémii vzniká Komisia pre názvoslovie organickej chémie

V roku **1953** založená Slovenská akadémia vied a pri Ústave slovenského jazyka vznikla subkomisia pre terminológiu organickej chémie – „Terminológia organickej chémie“

Prvá časť príručky “Názvoslovie organických zlúčenín“ – prvé pravidlá tvorby názvov organických zlúčenín v slovenskom jazyku

V roku **1979** – ucelené pravidlá názvoslovia IUPAC pod názvom „Blue Book“

V komisii zastúpenie aj slovenskí a českí chemici : Bláha, Heger, Kahovec – transformovanie medzinárodného názvoslovia do českého a slovenského prostredia pre organické zlúčeniny vrátane liečiv. Súčasný stav – výsledok niekoľkoročnej práce popredných organických chemikov – formulovanie požiadaviek Európskeho liekopisu pre podmienky slovenskej medicíny a farmácie.

Všetky knihy a učebnice vydávané od roku 1965 vychádzali a vychádzajú z platných pravidiel IUPAC a sú v súlade s jazykovednými zásadami slovenského jazyka podľa normatívnych príručiek Jazykovedného ústavu Ľ. Štúra SAV. V súčasnosti všetky zmeny a odporúčenia IUPAC sleduje Názvoslovná komisia Slovenskej chemickej spoločnosti. O zmenách po úpravách do slovenského jazyka informuje v Bulletine SCHS.

Júl 2013 – nateraz posledné významné stretnutie IUPAC – úpravy organického názvoslovia

Predpony a prípony

zoraďené podľa klesajúcej priority

Typ zlúčeniny	Vzorec charakteristickej skupiny	Predpona	Prípona
Radikály	R, R'	-	-yl
Anióny	X^- (od XH)	-ido-, idyl-, -áto-	-id, -át
Katióny	X^+ (od XH) XH^+ (od X)	-yliumyl- -iumyl-, -io-, -ónio-	-ýlium -ium, -ónium
Karboxylové kyseliny	$-CO-OH$ $-CO-OH$	karboxy- -	kyselina -karboxylová kyselina -ová
Sulfónové kyseliny	$-SO_3H$	sulfo-	kyselina -sulfónová
Anhydridy kyselín	$-CO-O-COR$	acylkarbonyl- -	anhydrid kyseliny -karboxylovej/ -ovej
Estery kyselín	$-CO-OR$ $-CO-OR$	R-oxykarbonyl- -	R-...-karboxylát R-...-oát
Halogenidy kyselín	$-CO-X$ $-CO-X$	halogénkarbonyl- -	-karbonylhalogenid -oylhalogenid
Amidy kyselín	$-CO-NH_2$ $-CO-NH_2$	karbamoyl- -	-karboxamid -amid
Nitrily	$-CN$ $-CN$	kyano- -	-karbonitril -nitril
Aldehydy	$-CHO$ $-CHO$	formyl- oxo-	-karbaldehyd -ál
Ketóny	$-CO-$	oxo-	-ón
Alkoholy	$-OH$	hydroxy-	-ol
Fenoly	$-OH$	hydroxy-	-ol
Tioly	$-SH$	sulfanyl-	-tiol
Amíny	$-NH_2$	amino-	-amín
Imíny	$=NH$ $=NR$	imino- R-imino-	-imín N-R-...-imín

Predpony

Typ zlúčeniny	Vzorec charakteristickej skupiny	Predpona	Prípona
Fluoridy	$-F$	fluór-	X
Chloridy	$-Cl$	chlór-	
Bromidy	$-Br$	bróm-	
Jodidy	$-I$	jód-	
Diazozlúčeniny	$=N_2$	diazo-	
Azidy	$-N_3$	azido-	
Nitrozozlúčeniny	$-NO$	nitroso-	
Nitrozozlúčeniny	$-NO_2$	nitro-	
Étery	$-OR$	R-oxy-	
Sulfány	$-SR$	R-sulfanyl-	

Poznámky:

- R- = alkyl-
- **uhlík zelenou farbou** - súčasť reťazca
- povolené aj opisné názvy (napr. R-ester/halogenid/amid kyseliny ... // alebo .... karboxylovej kyseliny
- **1-oxoalyl** sa prednostne pomenuje ako príslušný **acyl** (napr. CH_3-CH_2-CO- **propanoyl/propionyl**)

Príklady zo zoznamu názvov liečiv

Estery a soli kyselín

Maleate (od maleic acid) – maleát (!! Pozor, maleinát – nesprávne)

Malate (od malic acid) – jablčnan (alternatíva je malát)

Folinate (od folic acid) – folinát

Folate (od folic acid) – folát

Komentár: Pri esteroch a soliach sa použije buď zaužívaný slovenský triviálny názov soli/esteru s koncovkou **-an** (napr. mliečnan, jablčnan, octan, ak taký existuje) alebo latinizovaný kmeň názvu kyseliny s fonetickým prepisom do slovenského jazyka, pričom ku kmeňu slova sa pridá prípona **-át** (napr. laktát, malát, acetát).

Latinský názov	Anglický názov	Slovenský názov	Odporúčaný slovenský názov
Clebopridi malas	Clebopride malate	Kleboprídiummalát	Kleboprídium-malát
Natrii aurothiomalas	Sodium aurothiomalate	Aurotiomaleinan sodný	Nátrium-aurotiomalát
Pheniramini maleas	Pheniramine maleate	Feniramíniumhydrogenmaleinát Feniramíniumhydrogenmaleát	Feniramínium-hydrogen-maleát
Prochlorperazini maleas	Prochlorperazine maleate	Prochlórperazíniumhydrogenmaleinát Prochlórperazíniumhydrogenmaleát	Prochlórperazínium-hydrogen-maleát
Timololi maleas	Timolol maleate	Timololiumhydrogenmaleinát Timololiumhydrogénmaleinát	Timolólium -hydrogen -maleát

Soli organických kyselín – **koncovka – an** (základ slovenský alebo triviálny názov kyseliny)

Magnesii acetate tetrahydricus	Magnesium acetate tetrahydrate	Octan horečnatý, tetrahydrát
Magnesii aspartate dihydricus	Magnesium aspartate dihydrate	Aspartan horečnatý, dihydrát
Magnesii citras	Magnesium citrate	Citrónan horečnatý
Magnesii citras dodecahydricus	Magnesium citrate dodecahydrate	Citrónan horečnatý, dodekahydrát
Magnesii citras nonahydricus	Magnesium citrate nonahydrate	Citrónan horečnatý, nonahydrát
Magnesii gluconas	Magnesium gluconate	Glukónan horečnatý

alebo latinizovaný kmeň názvu kyseliny s fonetickým prepisom do slovenského jazyka, pričom ku kmeňu slova sa pridá prípona **-át** (napr. laktát, malát, acetát).

Betamethasoni acetate	Betamethasone acetate	Betametazón-acetát
Pentazocini lactas	Pentazocine lactate	Pentazocínium-laktát
Phenirramini maleas	Pheniramine maleate	Feniramínium-hydrogen-maleát
Propylenglycoli monopalmitostearas	Propylene glycol monopalmitostearate	Propylénglykol-monopalmitostearát

Pri esteroch a aj soliach sa píše pomlčka, napr. Tokoferyl-hydrogen-sukcinát, butyl-*para*-hydroxybenzoát

Methyldopum	Methyldopa	Metyldopa
Methyleni chloridum	Methylene chloride	Dichlórmetán
Methylergometrini maleas	Methylergometrine maleate	Metylergometrínium-hydrogen-maleát
Methylis parahydroxybenzoas	Methyl parahydroxybenzoate	Metyl- <i>para</i> -hydroxybenzoát
Methylis parahydroxybenzoas natricus	Sodium methyl parahydroxybenzoate	Metyl- <i>para</i> -hydroxybenzoát, sodná soľ
Methylis salicylas	Methyl salicylate	Metyl-salicylát
Methylprednisoloni acetas	Methylprednisolone acetate	Metylprednizolón-acetát
Methylprednisoloni hydrogenosuccinas	Methylprednisolone hydrogen succinate	Metylprednizolón-hydrogen-sukcinát
Methylprednisolonum	Methylprednisolone	Metylprednizolón

Hydrogen – krátke –en

Komentár: V **anorganických** názvoch je slovo **hydrogen bez spojovníka**

Natrii cyclamas	Sodium cyclamate	Cyklaman sodný
Natrii dihydrogenophosphas dihydricus	Sodium dihydrogen phosphate dihydrate	Dihydrogenfosforečnan sodný, dihydrát
Natrii docusas	Docusate sodium	Dokusan sodný
Natrii glycerophosphas hydricus	Sodium glycerophosphate, hydrated	Glycerolfosfát, sodná soľ, hydratovaný
Natrii hyaluronas	Sodium hyaluronate	Hyaluronan sodný
Natrii hydrogenocarbonas	Sodium hydrogen carbonate	Hydrogenuhlíčan sodný

V **organických** názvoch hydrogen je s krátkym **-e-** a **pred** a **za** slovom **hydrogen je vždy spojovník**

Levomepromazini maleas	Levomepromazine maleate	Levomepromazínium-hydrogen-maleát
Mepiramini maleas	Mepiramine maleate	Mepiramínium-hydrogen-maleát
Methylergometrini maleas	Methylergometrine maleate	Metylergometrínium-hydrogen-maleát
Trimipramini maleas	Trimipramine maleate	Trimipramínium-hydrogen-maleát

Soli odvodené od dusíkatých zlúčenín

Fexofenadine hydrochloride – a) hydrochlorid fexofenadínu (bázická časť zlúčeniny vyjadrená v neutrálnom tvare)

– b) Fexofenadí*ium*-chlorid (protonizovaná neutrálna bázická časť, preto pridávame ku kmeňu názvu príponu – *ium*-halogenid, pred halogenidom je pomlčka, napr. *ium*-chlorid, alebo Acetylcholín*ium*-chlorid, Dexamfetamín*ium*-sulfát) – Uprednostňujeme tento typ protonizovanej formy v názvoch liečiv

Fluoxetini hydrochloridum	Fluoxetine hydrochloride	Fluoxetí <i>um</i> -chlorid
Flupentixoli dihydrochloridum	Flupentixol dihydrochloride	Flupentixó <i>um</i> -dichlorid
Fluphenazini dihydrochloridum	Fluphenazine dihydrochloride	Flufenazín <i>um</i> -dichlorid
Flurazepami monohydrochloridum	Flurazepam monohydrochloride	Flurazepám <i>um</i> -chlorid
Levomepromazini hydrochloridum	Levomepromazine hydrochloride	Levomepromazín <i>um</i> -chlorid
Levomepromazini maleas	Levomepromazine maleate	Levomepromazín <i>um</i> -hydrogen-maleát
Levomethadoni hydrochloridum	Levomethadone hydrochloride	Levometadón <i>um</i> -chlorid
Lidocaini hydrochloridum	Lidocaine hydrochloride	Lidokáin <i>um</i> -chlorid
Lincomycini hydrochloridum	Lincomycin hydrochloride	Linkomycín <i>um</i> -chlorid
Lobelini hydrochloridum	Lobeline hydrochloride	Lobelín <i>um</i> -chlorid

Halogény

Fluór, chlór, bróm, jód – dlhé -ó, nie -o

Bromhexini hydrochloridum	Bromhexine hydrochloride	Brómhexínium-chlorid
Bromocriptini mesilas	Bromocriptine mesilate	Brómkryptínium-mezylát
Bromperidoli decanoas	Bromperidol decanoate	Brómperidólium-dekanoát
Bromperidolum	Bromperidol	Brómperidol
Bromphenirami maleas	Brompheniramine maleate	Brómfeniramínium-maleát
Chloramphenicolum	Chloramphenicol	Chlóramfenikol
Chlorcyclizini hydrochloridum	Chlorcyclizine hydrochloride	Chlórcyklizínium-chlorid
Chlordiazepoxidi hydrochloridum	Chlordiazepoxide hydrochloride	Chlórdiazepoxidium-chlorid
Chlordiazepoxidum	Chlordiazepoxide	Chlórdiazepoxid
Chlorhexidini diacetatas	Chlorhexidine diacetate	Chlórhxidínium-diacetát
Chlorhexidini digluconatis solutio	Chlorhexidine digluconate solution	Chlórhxidínium-diglukonát, roztok
Iobenguani (¹²³ I) solutio iniectionis	Iobenguane (¹²³ I) injection	Jódbenzylguanidín (¹²³ I), injekčný roztok
Iobenguani (¹³¹ I) solutio iniectionis ad usum diagnosticum	Iobenguane (¹³¹ I) injection for diagnostic use	Jódbenzylguanidín (¹³¹ I), injekčný roztok, na diagnostické použitie
Iobenguani sulfas ad radiopharmaceutica	Iobenguane sulfate for radiopharmaceutical preparations	Jódbenzylguanidínium-sulfát, na rádiofarmaceutické prípravky
Fluorocholini (¹⁸ F) solutio iniectionis	Fluorocholine (¹⁸ F) injection	Fluórcholín (¹⁸ F), injekčný injekčný
Fluorodopae (¹⁸ F) ab electrophila substitutione solutio iniectionis	Fluorodopa (¹⁸ F) (prepared by electrophilic substitution) injection	Fluórdopa (¹⁸ F), injekčný roztok, (pripravený elektrofilnou substitúciou)

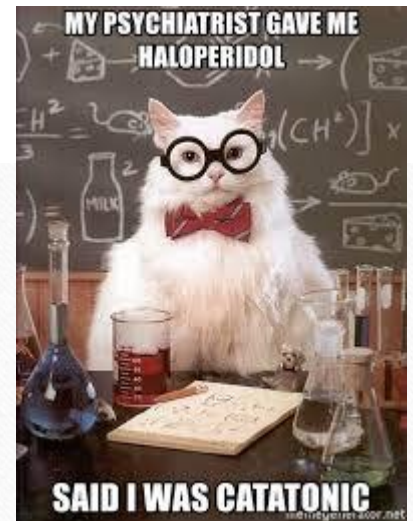
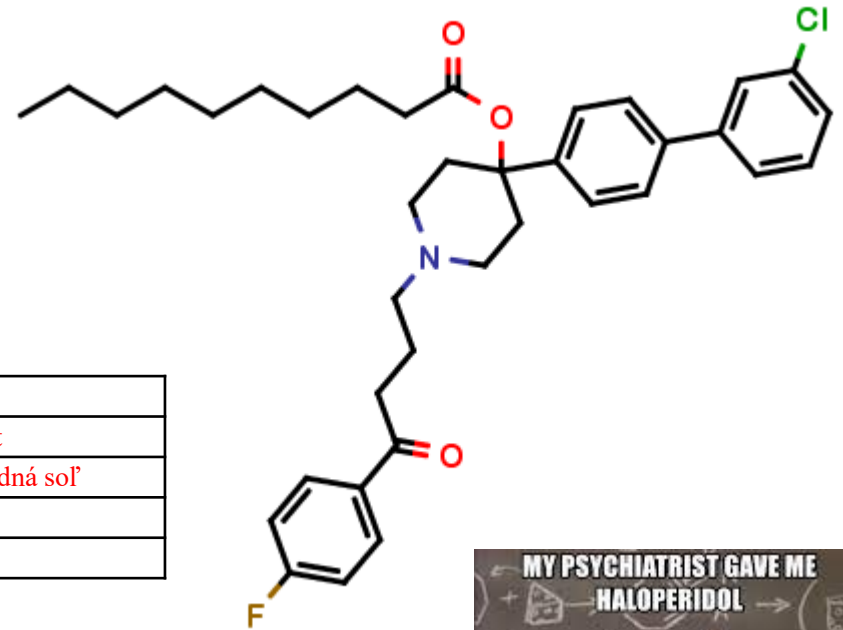
Ketóny

prípona **-ón**, dlhé **-ón** (nie -on)

Deferiprone – Deferipr**ón**

Betamethasoni acetat	Betamethasone acetate	Betametazón-acetát
Betamethasoni dipropionas	Betamethasone dipropionate	Betametazón-dipropionát
Betamethasoni natrii phosphas	Betamethasone sodium phosphate	Betametazón-fosfát, disodná soľ
Betamethasoni valeras	Betamethasone valerate	Betametazón-valerát
Betamethasonum	Betamethasone	Betametazón

Testosteroni decanoas	Testosterone decanoate	Testosterón-dekanoát
Testosteroni enantas	Testosterone enantate	Testosterón-enantát
Testosteroni isocaproas	Testosterone isocaproate	Testosterón-izokapronát
Testosteroni propionas	Testosterone propionate	Testosterón-propionát
Testosteronum	Testosterone	Testosterón

Zmena s na z

Mesilate – Mezylát

Besilate - Bezylát

Napr. Bromocriptine mesilate – Brómkryptínium-mezylát

Pergolidi mesilas	Pergolide mesilate	Pergolidiummesilát Pergolidiummezilát	Pergolídium-me <u>z</u> ylát
Phentolamini mesilas	Phentolamine mesilate	Fentolamíniummesilát Fentolamíniummezilát	Fentolamínium-me <u>z</u> ylát
Saquinaviri mesilas	Saquinavir mesilate	Sakvinavíriummesilát Sakvinavíriummezilát	Sakvinavírium-me <u>z</u> ylát
Ziprasidoni mesilas trihydricus	Ziprasidone mesilate trihydrate	Ziprasidóniummesilát, trihydrát Ziprasidóniummezilát, trihydrát	Ziprazidónium-me <u>z</u> ylát, trihydrát
Amlodipini besilas	Amlodipine besilate	Amlodipíniumbesilát	Amlodipínium-be <u>z</u> ylát

Carbasalatum calcicum	Carbasalate calcium	Karbazalat vápenatý
Calcii dobesilas monohydricus	Calcium dobesilate monohydrate	Dobezylan vápenatý, monohydrát
Desipramini hydrochloridum	Desipramine hydrochloride	Dezipramínium-chlorid
Deslanosidum	Deslanoside	Dezlanozid
Desloratadinum	Desloratadine	Dezloratadín

Použitá literatúra

- J. Heger: Ako tvoriť názvy v organickej chémii. SPN 1998, Prešov, 208 s.
- J. Heger, J. Kolář, V. Špringer: Názvy liečiv a liekov a ich informačný potenciál. OSVETA Martin, 2005, 288 s.
- J. Heger, I. Hnát, M. Putala: Názvoslovie organických zlúčenín. SPN 2007, Prešov, 117 s.
- Nomenclature of Organic Chemistry. IUPAC Recommendations and Preferred Names 2013. Royal Society of Chemistry, IUPAC 2014, 1568 s.
- J. Kolář, T. Ambrus, V. Špringer: Názvosloví léčiv se zřetelem na lékopisné názvy. Chem. Listy, 104, (2010), s. 27-32

Ďakujem za pozornosť

Kontakty : horakova@fpharm.uniba.sk; sedlarova@fpharm.uniba.sk; lukac@fpharm.uniba.sk

